
Jan Oldervoll:

Bestefar og Aadland-bilerne

I mai 1913 gjekk ein ung mann frå Samnanger om bord i amerikabåten i Bergen: Namnet var Tomas Knutsen Aadland. Han var 24 år gamal, gardsarbeidar og rekna med å livnæra seg ved trearbeid i St. Paul i Minnesota. Han reiste til kjennsfolk. Det er kva emigrantprotokollen for Bergen har å fortelja. Noko meir finst det vel knapt i offisielle kjelder om denne amerikaferda. Då må ein ty til det han sjølv, bestefar min, og andre i slekta har fortalt.

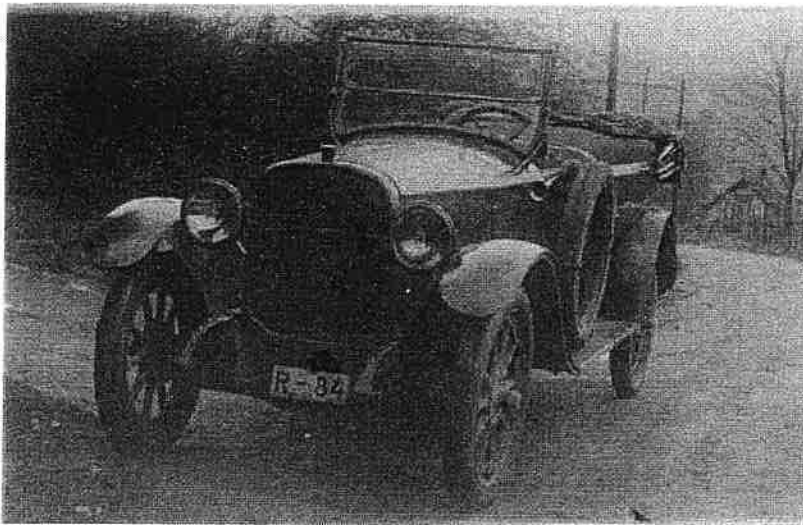

Det kan ha vore denne hesten og karen som måtte til Trengereid. Men i tilfelle utan damer

Far til Tomas, Vetle-Knuten kalla, dreiv ein rimeleg stor gard i Samnanger, og i tillegg skysstasjon og telegraf/telefonstasjon. Han var også ein svært dugande snikkar. Han såg med stor uvilje på planane til odelsguten, Han trudde det ville gå med han som med dei fleste som var reiste før han; han ville ikkje koma attende. Sonen sa noko anna. Faren nekta jamvel å ta ut skysshesten då guten måtte skyssast til Trengereid for å ta toget til Bergen, som første etappe på amerikaferda. Det var i grannen si kjærre Tomasen sat då det siste han såg av farsgarden var flagget som gjekk opp og ned mellom heil og halv stang. Det var noko til helsing å få med seg på ferda.

Men til St. Paul kom han. Han ville leggja seg opp pengar. Og han ville læra. Ser me glimten av ein far-son konkurranse her? Han lærte snekkarfaget i St. Paul. Ein sommar tok han seg arbeid på ein farm, for å læra amerikansk jordbruk. Ikkje i Minnesota, men i Montana, der naturforholda var meir likt det ein finn i Noreg. Han fortel i eit brev heim at det kosta han meir å reisa dit enn han måtte betalt for billetten heim. Det var då som no; transportkostnader var meir avhengig av kor

mange som reiste enn kor langt det var. Og så såg han på bilar, og fortalde entusiastisk i brev heim om bilparadar i Minneapolis. Han såg nok for seg at her kunne hestane heime på skystasjonen bytast ut.

Den første bilen, Dodge-en R-84

I 1916 reiste han heim att, med pengar og kunnskapar. Og ikkje minst idéar. Tidleg ein morgon i januar 1917 var han ikkje å finna då frukosten stod på bordet. Han var reist til Kristiania. Han tok førarkort og kjøpte bil, ein Dodge sjusetar som vart levert med toget i slutten av april same året. Og så starta han rutebil; mellom Trengereid og Norheimsund. Norheimsund var litt av eit turistsentrum i dei dagar, med flust av turistbåtar om sommaren. Dessutan var Trengereid jernbanestasjonen for dei hardingar og samningar som hadde ærend i byen. Veg til Bergen kom ikkje før i 1930-åra. Sjølv om rundturen berre er ca 100 km, tok den dagen. Sjå ruta frå 1919. Frå Trengereid til Norheimsund tok det 2 ½ time. Rutetida i dag er 47 minuttar. Men så var fartsgrensa 25 km/t, og så lite som 15 km/t gjennom Tysse og ned Tokagjelet.

Etter kvart fekk han fleire bilar og starta opp andre ruter, aleine eller saman med andre. Tidleg i 1920-åra starta han rute mellom industristaden Ytre Arna og jernbanestasjonen Indre Arna, og etter kvart mellom Ytre Arna og Bergen. Han var også med å starta rutekjøring mellom Os og Bergen. Han kjørte også Garnes – Nesttun i ein periode.

Dei to første Dodge-ane (R-84 og R-130) og Tomasen. Dama er nok imponert.

Men hovudruta var Trengereid – Norheimsund. Men her var også konkurransen størst; mange kjørte rute på denne strekningen. Men her var det ikkje berre vanleg rutekjøring, om sommaren var det også turkjøring. Cruiseskipa gjekk enten inn Hardangerfjorden til Norheimsund eller inn Bjørnefjorden/Samnanger-

fjorden til Tysse. Der vart passasjerane sette i land og frakta over Kvamskogen med bil eller hest. Det var på denne ruta og til denne kjøringa at Tomasen i 1928 kjøpte ein Cadillac frå USA, R-1001.

Det er to bilar som framleis lever i slektsminnet. Det er R-84, som var ein Chandler og Cadillacen R-1001. Det er ikkje heilt lett å vita kor mange bilar han elles hadde. Før, ja heilt fram til dei nye to-bokstavskilta kom i 1971, var det vanleg å ta med seg bilnummeret frå ein eldre bil når ein kjøpte seg ny. Dermed kunne gamle bilen få seg nytt skilt. Men når det i kjeldene dukkar opp ein bil med eit nytt kjenneteikn er litt vanskeleg å vita om dette var gamle bilen eller om det faktisk er ein ny. Men me veit at han kjøpte tre Dodge-ar i 1917 og 1919. Det kom ein Chandler i 1920, han kjøpte ein Hudson og ein Paige på tjuetalet for å avslutta med Cadillacen i 1928.

Men så vart det slutt. I 1932 var vegen ferdig mellom Tunes og Trengereid, den såkalla og i mange år berykta Skuggestrandsvegen. Det opna for at rutebilane mellom Norheimsund-Trengereid kunne køyra heilt til Bergen. Det likte NSB dårleg. Dei fekk Storting til å vedta at det skulle skipast eit billag der NSB hadde fleirtal som fekk konsesjon for rutedrift mellom Bergen og Hardanger. Det var i realiteten slutten for rutebilane på Ådland, og starten på Bergen Hardanger Billag,

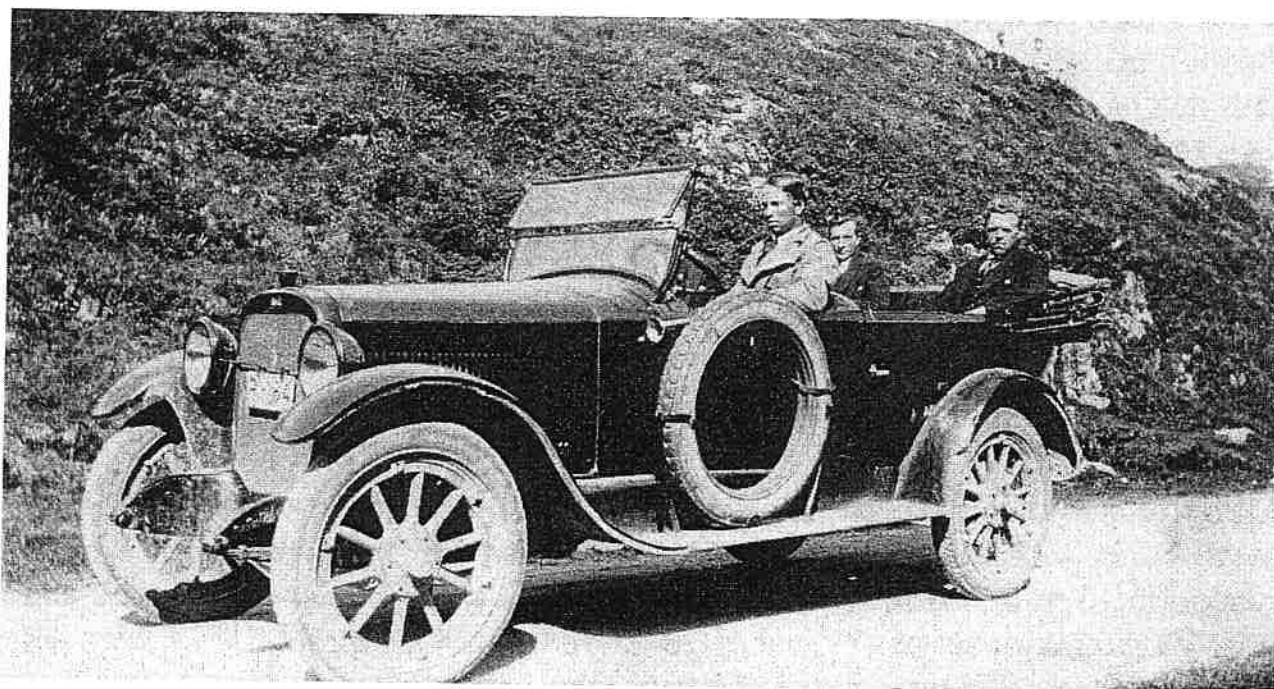
AUTOMOBILRUTE

for

Aadland-Bilerne

1919

Fra Aadland . . . kl. 8.15 fm.	Fra Norheimsund kl. 3.— em.
Til Trængereide - 9.— "	" Kvamshaug - 4.— "
Fra Trængereide - 9.30 "	" Tysse 4.30 "
" Aadland . . . - 10.— "	" Aadland 5.— "
" Tysse - 10.30 "	Til Trængereide - 5.45 "
" Kvamshaug - 11.— "	Fra Trængereide - 6.— "
Til Norheimsund - 12.— "	Til Aadland 6.45 "

Chandleren frå 1920 i sommarleg utgåve. Han har arva nummeret R-84.

Scaniaen utanfor Dali-museet i Figueres i Spania

der eg sjølv var reservesjåfør i 15 år. Også på dei andre strekningane kom det andre og større selskap som overtok rutene. Aadland-bilerne var borte. Men bestefaren min var ikkje ferdig med kommunikasjon av den grunn. Alt i 1904 fekk dei telefonstasjon inn i huset. Dessutan hadde han bensinstasjon nedmed vegen. Og etter krigen fekk han

drosjeløyve.

Elles er det ei historie i slekta som fortel noko om kor storarta og framandarta det var med bilar i 1920-åra. I februar 1926 brann løna til Tomasen. Sjølv arbeidde han i banken på Tysse den dagen og hadde ein bil med seg dit. Men han hadde ein annan ståande ved løveveggen. Då naboane kom til, var det ikkje buskapen og hesten dei tenkte først på å berga. Heller ikkje Vetle-Knuten som låg for døden i heimehusa ti meter borte. Eller mor mi, som var halvtårsgamal. Nei, det var bilen. Den samla dei seg på først. Problemet var at bilen ikkje let seg rikka. Handbremsa stod nok på og bilen i gir. Ingen av dei visste korleis dette skulle gjerast. Enden på visa vart at dei drog han som ein slede til dei synest han var så langt borte at han var berga. Så var det å berga dyra. Både hest og kyr vart berga, men ikkje sauene. Dei brann inn. Og både oldefar min og mor vart borne til naboen. I dag ville ein vel fått lensmannen på nakken etter ei slik prioritering.

Sumt av dette er eg blitt fortalt. Det meste er eg blitt minna på ved å lesa i boka bror min har skriva om heimegarden vår. Svein O. Aadland. *Ådland. Folk og hendingar*, Samnanger 2002.

Elles, for den som er usikker på om arv betyr noko. Forfattaren er den stolte eigar av to bussar, ein Scania og ein MAN. Men sidan han ikkje har tid til å driva rutekjøring, vert dei berre brukte til å gle han sjølv og dei næraste. Det har skjedd noko på rutebilfronten på dei knappe 70-åra som skil R-84 og SP-55759. Men det er nok den same basillen som har bite både meg og bestefar min.